

כן לא שבקת חיים לכל בריה ונצטרך להמליך עלינו שלטון נכרים עד ביאת משיח צדקינו והחזרת העם בתשובה, ויש מי שטוען כן ולא נתקבלו דבריו. ולא מצינו בבית שני גם אצל מלכים רשעים וצדוקים שמלכותם לא היתה מלכות בדיעבד*. לענין שמלך

* (הגיה) עיין לעיל סימן ל"ג.

ישראל אינו הורג אלא בסיף, זהו בהוצאה להורג אחרי משפט המלוכה אבל בשעת המרידה אינו מסתבר שאסור לחיילים להרגו בחצים בימיהם וברוכים בימינו ויש לזה סמך מן הכתוב כי סקול יסקל או ירה יירה עכ"ל עיין במפרשים. ויהי רצון שהקב"ה יוציא לאור צדקו.

יהודה הריצל הנקין

סימן מב

עוד באיסור הנ"ל ובדעת הרמב"ם

מעצמם שגם כשהיינו בארצנו לא היינו ממיתים יהודי שהרג גוי.

כ"ה, י"ג אדרב' תשנ"ה
לרב הנ"ל

כל זה בלי לראות במשנת ר' אליעזר זולת מה שהובא בתורה שלמה אבל עיינתי בגוף הספר ומוכח שהמלה גר פרושה גר צדק ולא גר תושב, וז"ל בפרק ט' לא סוף דבר [ישראל] שהרג גר אלא אפילו הרג עבד כנעני שהוטבל לשם עבדות הרי זה נהרג וכו' עכ"ל וכן למעלה בד"ה שלוש מדות ברוצח לא סוף דבר שהרג אזרחי אלא אפילו הרג את הגר וכו' עכ"ל וכולו בגר צדק. ממילא מוכרחת ההגהה בתורה שלמה אבל ההורג את (הגר) [הגוי] קודם מתן תורה הרי זה נהרג בבית דין שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך עכ"ל כי מה שייך גר צדק לפני מתן תורה, והמשך דברי משנת ר' אליעזר משניתנה תורה נא' וכי ייזד איש על רעהו וגו' לא על הגוי, איסי בן יהודה אומר לא שההורג את הגוי פטור אלא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכו' עכ"ל הוא מדויק ואי אפשר להגיה גר שפרושו גר צדק ואילו גר תושב לא נזכר שם כלל. ולפרש שהמלה גוי במשנת ר' אליעזר פרושו גר תושב שהוא הגוי שבארצנו* פפי שהציע כבודו הוא פרוש רחוק

אתמול הספקתי לקרוא בחוברת שחיבר כבודו, והדברים שם הם דומים למה שכתב במכתביו. ראיתי בעיתון שהחברת הועתקה בספר זכרון שהופץ באלפי עותקים בצבור הרחב ואם אמת הדבר הוא חמור מאד כי לא שייך למדפיסים להצטדק שהדברים הם לעיון ולהעמקה בלבד כאשר מוסרים אותם לעולם שאינם מסוגלים לא לעיין ולא להעמיק, בפרט שהדברים בחוברת אינם מוסכמים כלל ולע"ד בטעות יסודם.

כבודו ביקש לדחות את דברי משנת ר' אליעזר פרק ט' ובמכתב אחד כתב שידי זרים שלטו בו ובמכתב אחר כתב ששלטה בו הצנזורה, וזאת אחרי שהערתי שהפיסקא ואף כשהיינו בארצנו לא היינו ממיתים אותו אלא דינו בידי שמים עכ"ל היא הוספה מאוחרת ואינה מן המכילתא שהרי ניכר שמקורה בכבל. כרם הוספה מאוחרת אין פרושה ידי זרים אלא ידים נאמנות שערכו את הספר בימי הגאונים או אולי בסוף ימי התלמוד, והראשונים הביאו ממשנת רבי אליעזר עיין בספר המצות מצות עשה ה' והוא שם בפרק י"ב וכן רש"י על התנ"ך הביאו בכמה מקומות ולא פקפק בו איש מעולם. אי אפשר לטעון צנזורה בלי ראיה, וכאן הראיה היא להפך שהרי אם מפחד הצנזורה אזי היה להם להשמיט את מדרש המכילתא על רעהו ולא על הגוי עכ"ל וכל שכן לא להוסיף

* (הגיה) בפרשת בהר על הכתוב ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר פרש"י משפחת גר זה עובד כוכבים, כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע"א עצמה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים עכ"ל והוא ממסכת קדושין דף כ' עמוד א'. ובפסוק שלאחריו גאולה תהיה לו פרש"י

זור, ומלשון ואף כשהיינו בארצינו וכו' עכ"ל משמע גוי סתם שאם לא כן מהו ואף והלא אין מציאות לגר תושב אלא בזמן שישראל הם בארצם.

ומכאן לרמב"ם שכתבתי שגם הוא סוכר שאסור להרוג גוי בידים מדאורייתא כדעת המכילתא ולעיל הבאתי שהרמב"ם ראה את משנת ר' אליעזר. איני יודע למה כבודו מתקשה בזה שהרי מבואר כן בכסף משנה הלכות רוצח פרק ב' הלכה י"א, כי על מה שכתב הרמב"ם ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לאמר שאינו נהרג על הגוי עכ"ל פרש בכסף משנה וז"ל מכילתא על רעהו להוציא את האחרים ומשמע לרבינו דגר תושב בכלל אחרים עכ"ל הרי שלשון אחרים כולל גם גר תושב וגם גוי גמור דאם לא כן מהו לשון בכלל אחרים, היה לו לכתוב

אל תניחהו שיטמע עד שנת היובל וכו' ובנכרי תחת ידך הכתוב מדבר עכ"ל וכן מוכרח כי אם אינו תחת ידינו מהיכי תיתי שהעכו"ם ישחרר עבד עברי אפילו ביובל וכן באר הרא"ם. ותימה אם הנכרים הם תחת ידינו מה ענין עובדי כוכבים ועבודת כוכבים לכאן הלא אסור להניחם בארצנו ומצוה לבער ע"ז ממנה, אלא על כרחך התורה חתמה שהמציאות ככה תהיה למרות האיסור וכן בפרשת מסעי ואם לא תורישו את יושבי הארץ וגו' עכ"ל וכן היה באמת שגם בזמן שהיובל נהג וקבלו גרי תושב מכל מקום היו גם עכו"ם בארצנו.

ועיין לעיל סימן ל"ז אות ד' שתרצתי שמיירי שהנכרים הם תחת ידינו לעניני חוקים אזרחיים דיני ממונות ולכן אפשר להכריחם שישחררו עבדים ביובל כמו שאנו משחררים, מה שאין כן לענין נפשות להרגם או לגרשם מן הארץ ולהרוס בתי ע"ז שלהם אינם בידינו כי אז הגויים יעמדו על נפשם וגם יבואו אחיהם מעבר הגבולות להלחם עם ישראל והוי איבוד נפשות מישראל, ואף על פי דהוי מלחמת מצוה מכל מקום אינה מלחמת חובה אלא רק לכבוש הארץ בימי יהושע ולהכריח עמלק ועיין במסכת סוטה דף מ"ד עמוד ב'. ומכל מקום רש"י קרי לזה שהם תחת ידינו כיון שהשלטון הוא ביד ישראל, ושלא כהגרע"י שליט"א שסבר שאינו נקרא כיבוש עיין בשו"ת בני בנים חלק ב' סימן נ"ב עמ' ר"ז.

ומכאן פתח להבין מוסר המלחמה והרגתם כל זכר וכו', כי בזמן מלחמה כללית ניתן לעשות מה שלא ניתן לעשות בזמנים אחרים אפילו אם הגויים כבושים תחת ידינו, ולכן אם לא תורישו את יושבי הארץ בשעת מלחמה לא תוכלו לעשות כן אחר כך והיו לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם.

אחרים היינו גר תושב. וזהו שהמשיך בכסף משנה כמו שהוא לענין גלות כמו שיתבאר עכ"ל וצוין לפרק ה' הלכה ג' וכוונתו למה שכתב שם לתקן את נוסח הרמב"ם כדעת הראב"ד שישראל אינו גולה על ידי גר תושב דהוי בכלל שאר גויים לענין זה, ובא הכסף משנה לאמר שהוא הדין במכילתא לענין הריגת גויים הוי גר תושב בכלל שאר גויים ואין נהרגים עליו. אמנם האחרונים קיימו את הנוסח ברמב"ם שישראל גולה על ידי גר תושב ועיין בתוספות יום טוב במסכת מכות פרק ב' הלכה ג', ושם סיים מן הספרי רעהו פרט לנכרי רעהו פרט לגר תושב עכ"ל וגם הוא ראייה למה שכתבתי. ורק לענין גלות באר בתו"ט שיש בגמרא לימוד מיוחד לרבות ישראל שהרג את הגר תושב שגולה עי"ש מה שאין כן לגבי מיתת בית דין אין חילוק בין הריגת גוי להריגת גר תושב, וזוהי כוונת הרמב"ם שאפילו ההורג גר תושב אינו נהרג ואין צריך לאמר שאינו נהרג על הגוי.

והמשיך בכסף משנה והביא שאר דברי המכילתא, איסי בן עקיבא אומר וכו' באמת אמרו

פטור מדיני אדם ודינם מסור לשמים וזהו שכתב רבינו אינו נהרג עליו בבית דין כלומר אבל בדיני שמים חייב עכ"ל הכסף משנה שגם זה נלמד מהמכילתא, ייירי בין בהורג גר תושב בין בהורג גוי בעלמא שהרי במכילתא דין אחד לשניהם. ושלא כמו שהביא כבודו בשם המנחת וז"ל מצוה ל"ד שלדעת הרמב"ם בפרק ב' ההורג גוי פטור גם מדיני שמים, ובחוברת סמך הרבה על המנחת חינוך הזה ואינו נכון.

ומה עוד שבמנחת חינוך אינו מבואר מה שהביא בחוברת בשמו, כי תחילה הביא במנחת חינוך את דברי הרמב"ם שההורג גר תושב אינו נהרג עליו ודברי הכסף משנה מן המכילתא שפטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים, ואחר כך כתב פשוט דהא ג"ת מצוה להחיותו אבל האידנא דאין מקבלים גר תושב כמבואר בר"ם פ"י ודאי דינו כעכו"ם עכ"ל וכבודו הבין שקאי על דסמך ליה שההורג גוי תושב דינו מסור לשמים ובא לפרש הטעם משום שמצוה להחיותו וממילא ההורג גוי שאין מצוה להחיותו יהיה פטור אפילו מדיני שמים. ברם אין זו דרך המנחת חינוך להניח דברי הרמב"ם ולפרש דברי הכסף משנה, אלא בא לפרש מאי רבותא בגר תושב ולמה נקט הרמב"ם שההורג גר תושב אינו נהרג עליו ולא נקט ההורג

גוי בעלמא ולזה פרש שבגר תושב איכא מצוה להחיותו ואף על פי כן אינו נהרג עליו וכל שכן גוי. ומה שכתב במנחת חינוך שהאיזנא וכו' ודאי דינו כעכו"ם עכ"ל כלומר פשיטא שדינו כעכו"ם ולא בא לאמר שבזמן הבית לא היה דינו כעכו"ם לענין עונש ההורגו ולא מיירי כלל מצד דיני שמים, ונופל כל הבנין שכבודו בנה בתחילת החוברת, וכן עיקר שההורג גוי חייב בדיני שמים כפשטות המכילתא ומשנת ר' אליעזר והכסף משנה.

וכן כתב בבית מאיר אבן העזר סימן י"ז סוף סעיף ג' שמפרק ב' הלכה י"א משמע קצת שאיסור תורה נמי איכא בהורג גוי והביא דברי הכסף משנה, ומה שמשמע לו רק קצת הוא מפני שאינו מבואר ברמב"ם שחייב בדיני שמים אבל בכסף משנה היא משמעות גמורה, ומה שהרמב"ם לא כתב כן בהדיא הלא לא כתב כן גם לגבי גר תושב וכגר תושב גם כבודו מודה שחייב עליו בדיני שמים.

ולע"ד מקור המכילתא הוא מן הכתוב מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם עכ"ל שדרישה פרושה מיתה בידי שמים ומיירי בכל הורג נפש אדם, ונלמד מייתור הלשון ומיד האדם עכ"ל שהוא פנוי למדרש עיין היטב בבראשית רבה פרשה ל"ד וברמב"ם בהלכות רוצח שם פרק ב' הלכה ג'. ומה שבחוברת דחה שכיון שהכתוב אומר שופך דם האדם באדם דמו ישפך עכ"ל שהוא מיתת בית דין ואילו התורה פטר יהודי שהרג גוי ממיתת בית דין הוא הדין שאין בו מיתה בידי שמים, אין לזה הבנה לע"ד כי הלא בזה גופא אנו דנים וחידוש המכילתא הוא שאף על פי שנאמר רעהו להוציא את האחרים מכל מקום חייב בדיני שמים, וכן בכמה מקומות בחוברת מניח הנחה ודוחה קושיות להנחה על פי ההנחה עצמה ואין זו דרך לימוד. ועוד שלפי דבריו גם ההורג גר תושב יהיה פטור מדיני שמים שהרי אין נהרגים עליו, ומה שתרץ שנלמד מן גר תושב וחי עמך עכ"ל לא תרץ כלום כי היכן נמצא גילוי או רמז בכתוב לחייב בדיני שמים מי שעובר על איסור עשה של החיית גר תושב.

והנה לפי מה שהבינו הרבה אחרונים בבית יוסף ביורה דעה סוף סימן קנ"ח שמפרש ברמב"ם הלכות רוצח פרק ד' הלכה י"א שאין איסור בהריגת

גוי אפילו בידיים, אם כן סותר בכסף משנה מה שכתב בבית יוסף, אך כבר כתבתי [לעיל סימן מ] שבבית יוסף ציין לרמב"ם רק לענין הסיפא שהטוב בגויים הרוג קאי דוקא בשעת מלחמה כפרוש התוספות וכן הוא בכסף משנה שם ורבים כתבו כן עיין בספר המפתח ושוב אין סתירה בדברי מהריק"א בדעת הרמב"ם. איברא לו יהיה שהבית יוסף והכסף משנה חולקים בפרוש הרמב"ם העיקר בכסף משנה שנתחבר בסוף ועיין ביד מלאכי כללי הרב המגיד והכ"מ אות ז' ולפלא על האחרונים שלא העירו בזה, ובשלחן ערוך העתיק לשון הרמב"ם בסתם ולכן אין ראיה משם. ועוד שהרמב"ם בהלכות רוצח פרק ב' מיירי בהריגה בידיים ובוה הביא בכסף משנה מן המכילתא שחייב בדיני שמים ואילו בפרק ד' כתב הרמב"ם רק שאין מסבין להן המיתה עכ"ל, ולכן אפילו נאמר שבפרק ד' אין מצוה ואין איסור קאמר אינו סתירה לדבריו בפרק ב' ומתורצת קושית הבית מאיר עיי"ש.

ואולם רבים השיגו שאי אפשר לפרש ברמב"ם בפרק ד' שם שאין איסור ואין מצוה קאמר כי הרי בהלכות עבודה זרה פרק י' הלכה א' כתב שלאבדו בידו ולדחפו לבור וכיוצא בזה אסור עכ"ל הרי בהדיא שאסור לעשות כן, ולשון אין מסבין וכו' עכ"ל שבהלכות רוצח אפשר לפרשו כאיסור אבל לשון אסור שבהלכות עבודה זרה אי אפשר לפרשו כ"אין מצוה". וכבודו נדחק הרבה בזה ובחוברת כתב שרק לכתחילה אין להורגם אבל אין איסור הריגה מדברי חז"ל עכ"ל ובמכתב כתב שעיקר החידוש הוא שאין מצוה להורגם ומ"מ ראוי שלא לעשות כן עכ"ל ובמכתב שני כתב שאין על זה גזרה מיוחדת דהעובר עליה הוי כעובר על דברי חכמים וחייב מיתה עכ"ל, ואיני יודע מאי קאמר ומהו גדר זו של איסור שהוא רק לכתחילה אבל אינו מחז"ל ואיפה נמצא כזה בעניני איסור והיתר ברמב"ם. וכבר כתבתי לו שהמפרש כן בלשון אסור עושה תוהו ובוהו ברמב"ם.

ברם לולא דברי האחרונים נראה לע"ד שכמו שאין סתירה ברמב"ם בין מה שכתב בהלכות רוצח פרק ד' לבין מה שכתב בפרק ב' כמו כן אין סתירה בין לשונו שם בפרק ד' לבין מה שכתב בהלכות עבודה זרה כי הרמב"ם דקדק בלשונו ונמצאו ג' חילוקים, הא' הריגה בידיים והוא שמיירי בו בהלכות

רוצח פרק ב' ובוזה ההורג גוי חייב דיני שמים וכנ"ל.

והב' ההורגו על ידי גרמא שעושה פעולה לקרב את הגוי אל המיתה או את המיתה אליו והוא שמיירי בו בהלכות עבודה זרה פרק י' שלאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה אסור עכ"ל ולדחפו בבור הוא גרמא עיין בהלכות רוצח פרק ג' הלכה י' וי"א. ובזה כתב הרמב"ם לשון אסור ורק אינו מבואר האם מדאורייתא או מדרכבן קאמר, ואין לתמוה היאך היה מדאורייתא, כי הלא אסור לגוי להרוג גוי אחר אפילו על ידי גרמא ונהרג עליו כמו שכתב בהלכות מלכים פרק ט' הלכה ד' ונלמד מן הכתוב בפרשת נח, ואילו ישראל שהרג ישראל על ידי גרמא נהי שאינו נהרג עליו אבל חייב דיני שמים כמו שכתב בהלכות רוצח פרק ב' הלכה ג' ופרק ג' הלכה י' וחיובו נלמד מאותו הכתוב עיי"ש, ואם כן הוא הדין נלמד שישראל ההורג גוי על ידי גרמא הגם שפטור מעונש בית דין כי אפילו הרגו בידים נתמעט מן וכי יזיד איש על רעהו אבל מחיוב בידי שמים לא נתמעט מן וכי יזיד איש על רעהו. ולפי זה דין ישראל ההורג גוי על ידי גרמא שווה לישראל ההורג ישראל על ידי גרמא כי שניהם נלמדים מן הכתוב בפרשת נח, ושלא כמו שכתבתי [לעיל סימן מ] שישראל ההורג גוי על ידי גרמא נחית חג דרגא ופטור מדיני שמים.

וכן כתב בשו"ת בית יהודה חלק יורה דעה סימן ד' שלדעת הרמב"ם אסור להרוג גוי על ידי גרמא מדאורייתא, והעתיק מהלכות עבודה זרה שם ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם לפיכך אם ראה אחד מהם אובד או טובע בנהר לא יעלנו וכו' אבל לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה אסור מפני שאינו עושה עמנו מלחמה עכ"ל הרמב"ם אבל בשו"ת בית יהודה לא באר מהי הראיה משם. ונראה שהבין שכולו בחדא מחתא קתני וכיון שאיסור ההעלאה הוא מן התורה משום ולא תחנם הוא הדין איסור ההורדה, או שפרש שלאבדו ביד היינו להרגו בידים וכיון שזה אסור מדאורייתא וכנ"ל הוא הדין לדחפו לבור כיון שהרמב"ם כתב שניהם ביחד. ואינו מוכרח לעי"ד עיי"ש ומיהו יש לדייק כן ברמב"ם מצד אחר, ממה שסיים שלדחפו לבור וכיוצא בזה אסור מפני שאינו עושה עמנו מלחמה עכ"ל שקשה איוו נתנת טעם היא זו כי מה שאינו עושה עמנו מלחמה אינו

סיבת האיסור אלא תנאי לאיסור. והנה אם מן התורה מותר להרוג גוי על ידי גרמא בכל עת ורק מדרכבן גזרו והם לא גזרו איסור בשעת מלחמה אזי לא שייך לכתוב שאסור לדחפו מפני שאינו עושה עמנו מלחמה, אבל אם מן התורה אסור להורגו ורק שעת מלחמה היא המתיר אזי שפיר כתב שאסור להרגו מפני שאינו עושה עמנו מלחמה ודוק. על כל פנים אסור להרוג גוי על ידי גרמא יהיה האיסור מדאורייתא או מדרכבן שכן מבואר ברמב"ם בהדיא שאסור לדחפו לבור.

והג' שמסבב מיתתו שזו מניעת הצלתו ופחותה אפילו מגרמא והוא שמיירי בו בהלכות רוצח פרק ד', כי בהלכה י' שם כתב לגבי מינים וכו' שאם יש בידו כח להרגם בסייף בפרהסיא הורג ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן, כיצד ראה אחד מהן שנפל בכאר והסולם בכאר קודם ומסיר הסולם ואומר לו הריני טרוד להוריד בני מן הגג וכו' עכ"ל, ועל זה המשך בהלכה י"א אבל הגוים שאין ביננו ובינם מלחמה וכו' אין מסבבין להם המיתה וכו' עכ"ל ועיין בכסף משנה, הרי שאין מסבבין להם המיתה קאי על הסרת הסולם למנוע שהגוי יציל את עצמו ובוזה שפיר כתב הרמב"ם בלשון אין שפרושו אין מצוה ואין איסור כמו שפרש הבית יוסף בדעת התוספות ואין סתירה מהלכות עבודה זרה פרק י' כי שם מיירי בגרמא ממש ולכן כתב בלשון אסור. ולפי מה שכתבתי שאפשר שהריגת גוי על ידי גרמא הוא איסור דאורייתא אתי שפיר, שבהלכות עבודה זרה השמיענו איסור הריגתו על ידי גרמא ובהלכות רוצח פרק ד' הוסיף שאסור או אין מצוה מדרכבן אפילו למנוע הצלתו.

ומכאן לברייתא במסכת עבודה זרה דף כ"ו עמוד ב' גויים ומגדלי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין עכ"ל ולתוספות בד"ה ולא מורדין שכבודו תפס בהם כדעת הבית יוסף שאין איסור ואין מצוה קאמרו ומשם הוכיח שלדעת התוספות אין איסור כלל להרוג גוי שאינו מקיים ז' מצוות בני נח. ולע"ד טעה בשתיים, חדא שבברייתא וכתוספות מיירי בגרמא ואין משם ראיה להתיר להרגם בידים, ומה שדחה כבודו שהתוספות לא פרשו שמיירי בגרמא אדרבה סתם הורדה לבור היא גרמא ואיזה צורך יש לפרש כן ואם כוונתם שמורדין הוא לאו דוקא אלא הוא הדין להרגם בידים את זה היה להם לפרש. ועיין בשו"ת

אין גורמין להם מיתה ולא משתדלין להם בהצלה עכ"ל הרי שאסור להורגם אפילו על ידי גרמא. והיאך בחוברת ובמסקנות החוברת לא הזכיר כלום מכל זה.

ואם נבוא להשיג על כל דברי החוברת תיקצר היריעה אבל החלק יעיד על כולה שהיא לאו דסמכא, ובפרט שכבודו מחדש סברות בעלמא ובונה עליהן תלי תלים של הלכות בידי נפשות, כמו מה שהביא מהרמב"ם בהלכות עבודה זרה שם הלכה י"א שהמינין והאפיקורסין מצוה להורגם וכתב שממה שהביא דין זה בהלכות הנוגעות לדיני הגויים מוכרח שסובר ששייך דין אפיקורוס גם בגוי ושלכן הנוצרים והמוסלמים המטיפים שהתורה נתבטלה לטובת הברית החדשה או הקוראן ח"ו דינם ככופרים ומצוה להורגם. ובמח"כ לחידוש כזה צריך מקור בחז"ל וגם אין משמעות הרמב"ם כן, בין לנוסח הדפוסים במה דברים אמורים בשבעה עממין אבל המוסרים [והמינים] והאפיקורסין מישראל וכו' עכ"ל שלפי זה מפורש שהאפיקורסים הם רק מישראל ובין לנוסח כתבי היד במה דברים אמורים בגוי אבל מוסרי ישראל והמינים והאפיקורסים וכו' עכ"ל שגם כן מיירי רק בישראל, מלבד מוסרי ישראל שהם המוסרים את ישראל יהיו המוסרים גויים או יהודים עיין בבאור הר"י קפאח. ובעיקר הענין, הגם שמצינו גוי שהוא בגדר מין אדוק בע"ז והו משום שבני נוח מזהירים על ע"ז וכזה הקשו במסכת חולין דף י"ג עמוד ב' השתא דישאל מורידין דעובד כוכבים מבעיא עכ"ל עיי"ש אבל בני נח אינם מצווים על עיקרי האמונה שיהיה שייך בהם כופר ואפיקורס, ובחוברת דחה חילוק זה בקשו. וכן כתב במנחת חינוך מצוה תס"ב שכן נח המסית אינו חייב כלל ומיירי אפילו במסית את ישראל, ובשדי חמד מערכת הגימ'ל סימן ו' אות כ"ו הביא מי שחולק שגוי המסית את ישראל חייב משום אביזרא דע"ז עיי"ש אבל זהו רק בע"ז שהגוי מזהר עליה כמו שכתב שם, מה שאין כן להאמין שהתורה היא נצחית וכו' לא מצינו בשום מקום שכן נח מצווה בה. ועיין בפרוש המשניות בפרק חלק שכתב הרמב"ם על י"ג יסודות האמונה שהם הקובעים האם אדם נכנס לכלל ישראל או לא. ומה שכתב בהלכות מלכים פרק י' הלכה ט' שאסור לגוי לחדש דת ולעשות מצות לעצמן עכ"ל מיירי במעשים ולא בעיקרי האמונה, וגם

הרא"ש כלל ל"ב סימן ד' וכלל י"ז סימן א' בשם רבנו חננאל ובחדושי הרא"ה במסכת עבודה זרה שם ושלטי גבורים שם שמה שסיימו בברייתא אבל המינים והמסורות מורידין ולא מעלין עכ"ל היינו להרגם על ידי גרמא אבל לא בידים ושלא כרמב"ם ופשוט שלפי זה גם לא מורידין שברישא היינו על ידי גרמא. ברם אפילו לדעת הרמב"ם יש לאמר שרישא שלא מורידין הוא בדוקא וסיפא שמורידין הוא לאו דוקא אלא מותר אפילו להרגם בסייף ורק חז"ל נקטו לשון מורידין בסיפא אגב רישא וכן פרשו באחרונים.

ושנית והיא העיקר, דברי התוספות שם הם מיסודם של ר"י הזקן שכן הובאו בתוספות רבנו אלחנן בנו בשם מו"ר ובפרוש תלמידי רבנו יונה כתבו בהדיא שהדברים הם מר"י הזקן. וז"ל ר"י בתשובה הובאה בספר תמים דעים סימן ר"ג בענין מוסר, ומה שמקשה והא היאך יהא מותר לאבדו ביד הא לא קתני אלא מורידין שהוא גרמא, יש לומר דמשום דנקט בע"א ורועי בהמה דקה לא מורידין משום דאפי' גרמא כו' התם אסירא, תנא נמי גבי הני מורידין והוא הדין בידים עכ"ל. ומבואר כמו שכתבתי למעלה שהתוספות מיירי בגרמא וכן מה שפרשתי בברייתא שרישא דוקא ואילו סיפא לאו דוקא, וביותר מבואר שכוונת התוספות היא שאסור להוריד את הגוי ולא שאין מצוה ואין איסור כי הלא ר"י שהוא בעל הדברים שבתוספות כתב מפורש שבגוי אפילו גרמא אסירא. והבית יוסף לא ראה ספר תמים דעים שנדפס לראשונה כשנת שפ"ב ואילו ראהו היה חוזר בו מפרושו בתוספות וכן נעלם משאר אחרונים, ואין מה לפלפל בזה. אכן גם בלי זה הלא בתוספות שאנץ כתב כדברי התוספות האלה ובדף י' עמוד א' בד"ה חד קטיל כתב שלהרוג בן נח אסור להגויים לא מעלין ולא מורידין עכ"ל הרי שאיסורא קאמר, וברש"י בדף י"ג עמוד ב' פרש שמניחים הגוי למות מעצמו בבור אבל אין מורידין אותן לבור להמית אותן בידים אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידים עכ"ל עיי"ש הרי שאסור להמיתו על ידי גרמא ומה שקורא לזה בידים הוא מפני שעושה פעולה בגופו ולעומת להניחו למות אם נפל מעצמו לבור. וכן במאירי במסכת סנהדרין דף נ"ז עמוד א' בד"ה וכן לענין שפיכות דמים כתב שאסור להרוג גוי שאינו מקיים ז' מצוות בני נח שהגויים ורועי בהמה דקה

אינו נהרג על חידוש דת לדעת הרמב"ם מה שאין כן אפיקורס מישראל מיתחו ביד כל אדם.

ויש לכבודו לדייק יותר, כי במכתב הראשון ביקש לדחות דברי המאירי ולאמר שהם מחמת הצנזורה והלא בעצמו כתב במכתב השני בענין אחר שבדרך כלל מצינו בצנזורה רק השמטות ולא שינויים מהותיים ובודאי לא פסקים הנוגדים את ההלכה האמיתית עכ"ל. מטעם זה גופא מי שבקיא בדברי המאירי אינו מקבל שדבריו לענין בני דתות אחרות נכתבו מפחד הצנזורה או על ידה כי לא מצינו חידושים כאלה מחמת הצנזורה בשום מקום, ולדוגמה מה שכתב המאירי במסכת הוריות דף י"א עמוד ב' בד"ה המינין עיי"ש שהוא

חידוש מרעיש וצ"ע מקור לזה אבל עולה יפה עם גישתו שבשאר ענינים, ואין ענין לזה ממה שבכמה מקומות במאירי נשתנה המלה גוי לעכו"ם. ומה שבהרבה מקומות מחלק המאירי בין עובדי ע"ז הקדמונים לבין עמים הגדורים בדתות ואילו במקומות אחרים אינו מזכיר חילוק זה כמו שהקשה כבודו, הנה במסכת עבודה זרה דף כ"ו עמוד א' בד"ה הרבה ראינו אחרי שהזכיר החילוק הנ"ל כתב המאירי ומעתה יהו דברים אלו מיושרים על לבך ולא נצטרך להשיבם בכל דבר ודבר אלא שתהא אתה בוחן באיזו אתה מפרשם על האומות הקדומות ובאיזו אתה מפרש על כלל הכל ובין ותדע עכ"ל.

יהודה הרצל הנקין

סימן מג

הריגת גוי האם ביהרג ואל יעבור

כ"ה, י"ב פבת תשנ"ה
למחברי הוברת אחת

מכל מקום יש לעיין למה לא תהיה רציחת גוי על ידי יהודי ביהרג ואל יעבור משום אביזרא דשפיכות דמים. ותחילה לפי שו"ת הרא"ם סוף סימן נ"ט שאפילו באיסור דרבנן של ג' עבירות ייהרג ואל יעבור, שכתב שאע"פ שאיסור חלוצה לכהן אינו אלא מדברי סופרים ואינו בכלל גלוי עריות מכל מקום כיון דאיסור ביאה הוא בכלל גלוי עריות דחוק מעבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים לאו דוקא הני אלא הוא הדין נמי באביזרא דידהו וכו' עכ"ל ועיין בדרכי תשובה סימן קנ"ז סעיף קטן ה' ומ"ג, ולפי זה הריגת גוי אפילו מדברי סופרים הוי אביזרא דשפיכות דמים כיון דאיסור הריגה הוא. אבל הנה מקור הרא"ם הוא ממסכת סנהדרין שם דף ע"ה עמוד א' במי שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ואמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו, תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה, תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר וכו', למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למאן דאמר פנויה היתה מאי כולי האי וכו' כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות עכ"ל הגמרא, ועל זה כתב הרא"ם לאו דוקא

מה שכתבתם שנראה פשוט שיהרג ואל יעבור אינו בהריגת גוי ואם אומרים לישראל הרוג או תיהרג יהרוג ואל ייהרג עכ"ל, יש להטעים שכיון שבן נח אינו מצווה על קדוש ה' ואם נאנס יש לו לעבור ולא ליהרג אפילו בשפיכות דמים כמו שמשמע מסתימת הרמב"ם בהלכות מלכים פרק י' הלכה ב' וספר האשכול חלק ג' סימן מ"ג והמאירי במסכת סנהדרין סוף פרק ח', הוא הדין יהודי הנאנס להרוג גוי יעבור ואל ייהרג. ומיהו הרמב"ן במלחמות במסכת סנהדרין סוף פרק בן סורר ומורה בסוף הדבור כתב שבע"ז וג"ע יעבור גר תושב ואל ייהרג והשמיט שפיכות דמים ומשמע שבוה ייהרג ואל יעבור ואתי כדעת המשנה למלך בהלכות יסודי התורה פרק ה' הלכה ב' בשם הרא"ם שגם בגוי אומרים מאי חזית, גם לע"ד אונס היינו אונס מיידי אבל אם אומרים לאדם הרוג את פלוני מחר או נהרגך מחרתיים אינו נקרא אונס כיון שיכול לברוח או להשתמט באופן אחר.